

INSIDER

2015.gada 5.februāris

Valdes locekļiem neadekvāti liela atbildība – kā to ierobežot?

A. Izmaiņas maksātspējas un nodokļu regulējumā

Pēdējā gada laikā valdes locekļu atbildība ir ievērojami augusi. To, cita starpā, ir veicinājušas izmaiņas maksātspējas un nodokļu regulējumā.

Maksātspējas likuma grozījumi

Šobrīd paredzēts, ka 2015.gada 1.martā stāsies spēkā jauna nodaļa Maksātspējas likumā, kas veltīta valdes locekļu atbildībai. Valdes locekļiem būs solidāri jāatbild par uzņēmuma parādiem, ja (i) maksātspējas administratoram netiks nodoti grāmatvedības dokumenti vai arī (ii) tie būs tādā stāvoklī, kas “*neļauj gūt skaidru priekšstatu par parādnieka darījumiem un mantas stāvokli pēdējos trijos gados*”. Atbildība neaprobežosies tikai ar tiem zaudējumiem, kurus konkrētais valdes loceklis būs nodarījis. Jāatbild būs par visu summu, kas nepieciešama kreditoru prasījumu segšanai pilnā apmērā.

Zaudējumu atlīdzības apmēru varēs samazināt tiesa, ievērojot konkrētā valdes locekļa ietekmi uz grāmatvedības kārtošānu. Tomēr nevajadzētu paļauties uz tiesas labvēlību. Pat ja valdes loceklis grāmatvedību būs kārtojis nevainojami, tiesai būs nevis *pienākums* attiecīgi samazināt zaudējumu atlīdzības apmēru, bet tā to *varēs* samazināt. Turklāt runa ir tikai par zaudējumu apmēra samazināšanu, nevis par atbrīvošanu no atbildības pavisam. Līdz ar to jaunais Maksātspējas likuma regulējums atkarībā no tā piemērošanas praksē var būt liels trieciens pat visrūpīgākajiem valdes locekļiem.

Atbildība par nodokļu parādiem

Finanšu ministrija nesēn nāca klajā ar paziņojumu, ka tā “*stingri vērsīsies pret tiem, kas apzināti un ļaunprātīgi izvairās no nodokļu maksāšanas*.”¹ Likumā Par nodokļiem un nodevām veikti grozījumi, kas paredz iespēju saukt valdes locekli pie atbildības par uzņēmuma nodokļu parādiem.² Būtiskākie priekšnoteikumi valdes locekļa atbildībai ir noteikti šādi:

- 1) uzņēmuma nodokļu parāds ir sasniedzis EUR 18'000; un

Vairis Dmitrijevs

+371 29 258 370

vairis.dmitrijevs@vilgerts.com

Ģirts Strazdiņš

+371 25 543 690

girts.strazdins@vilgerts.com

“Maksātspējas likuma regulējums atkarībā no tā piemērošanas praksē var būt liels trieciens pat visrūpīgākajiem valdes locekļiem”

¹ Skatīt Finanšu Ministrijas 2014.gada 12.novembra paziņojumu interneta vietnē: <http://fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/budzets/49321-negodpratigo-nodoklu-maksataju-valdes-locekliem-ir-jaatbild-par-nodoklu-paradiem>.

² LR likums: Par nodokļiem un nodevām, 60., 61. un 62.pants.

- 2) pretēji Maksātnespējas likuma prasībām valdes loceklis nav iesniedzis pieteikumu par maksātnespējas procesa uzsākšanu; un
- 3) juridiskā persona pēc nodokļu maksājumu kavējumu izveidošanās ir atsavinājusi aktīvus personai, kura attiecībā pret valdes loekli atbilst ieinteresētās personas statusam Maksātnespējas likuma izpratnē.

Tomēr valdes loceklim tiek paredzēta iespēja atbrīvoties no pienākuma segt uzņēmuma nodokļu parākus, ja tas pierāda, ka maksātnespējas pieteikuma neiesniegšanai pastāvēja *objektīvi iemesli* un darījumi ar saistītām personām bija *ekonomiski pamatoti*. Papildus pastāv arī iespēja tikt atbrīvotam no atbildības, ja valdes loceklis pierāda, ka “*nav atbildīgs par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanos un juridiskās personas aktīvu atsavināšanu*”³. Kā piemērs iespējai tikt atbrīvotam no atbildības tiek minēti tādi apstākļi kā valdes locekļu pienākumu sadalījums un citi attaisnojoši iemesli.⁴

Līdzīgi kā jaunais Maksātnespējas likuma regulējums, arī šīs izmaiņas nodokļu regulējumā atkarībā no to piemērošanas praksē var izputināt pat visgodīgākos valdes locekļus. Šī atbildība nav gluži beznosacījumu. Proti, vērtējot valdes locekļa atbildību, par mērauklu visdrīzāk tāpat būs jāņem krietna un rūpīga saimnieka klauzula, kā tas noteikts Komerclikuma 169.pantā.

Tendence – lielāka valdes locekļu atbildība

Jaunie grozījumi lielā mērā atbilst praksē jau novērojamai tendencei aizvien vairāk prasīt no valdes locekļiem. Šī tendence gan nav nekāds pārsteigums, jo valdes locekļi Latvijā vēl nesen patiesi varēja justies diezgan neaizskarami. Šobrīd notiekošo varētu salīdzināt ar Vācijas situāciju pirms aptuveni 20 gadiem, kad valdes locekļu atbildība palielinājās nevis būtisku likuma grozījumu rezultātā, bet saistībā ar izmaiņām likumu praktiskajā piemērošanā. Kopš tā laika viens no aktuālākajiem jautājumiem joprojām ir par iespējām ierobežot atbildību,⁵ jo valdes locekļu atbildība pamatoti tiek raksturota kā “*eksistenci apdraudoša*”.⁶

B. Civiltiesiskās atbildības regulējums

Valdes locekļu atbildības vispārējais regulējums ir ietverts Komerclikuma (KCL) 169.pantā. No šī panta izriet trīs būtiski aspekti, kas valdes locekļiem vienmēr jāpatur prātā:

- 1) valdes loceklim ir pienākums vadīt sabiedrības uzņēmumu tā, kā to tiesas ieskatā objektīvi darītu labs vadītājs; un
- 2) zaudējumu nodarīšanas gadījumā valdes loceklim ir pienākums pierādīt, ka viņš ir vadījis uzņēmumu tā, kā to būtu darījis objektīvi labs uzņēmuma vadītājs; un
- 3) valdes locekļi par to nodarītajiem zaudējumiem atbild solidāri.

Atbildības kontekstā krietna un rūpīga saimnieka prasība ir kā ass, ap ko viss griežas. Šī prasība pilda divas funkcijas, proti, (i) tā kalpo kā avots valdes locekļa pienākumu noteikšanai un (ii) tās ievērošana izslēdz vainu jeb atbrīvo valdes loekli no pienākuma segt izraisītos zaudējumus. Arī jaunais regulējums nodokļu un maksātnespējas jomā

³ LR likums: Par nodokļiem un nodevām, 61.panta trešā daļa.

⁴ LR likums: Par nodokļiem un nodevām, 61.panta trešā daļa.

⁵ Skatīt, piemēram, *Bayer, Walter*, Die Innenhaftung des GmbH-Geschäftsführers de lege lata und de lege ferenda, GmbHR, 2014, 897. lpp.

⁶ Tā, piemēram, *Heisse M.*, Die Beschränkung der Geschäftsführerhaftung gegenüber der GmbH. Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln, 1988, 1. lpp.

**“arī šīs izmaiņas
nodokļu
regulējumā atkarībā
no to piemērošanas
praksē var izputināt
pat visgodīgākos
valdes locekļus”**

valdes locekļa atbildību padara atkarīgu no tā, vai valdes locekļa uzvedībā var pārmest krietna un rūpīga saimnieka prasības neievērošanu jeb paviršību.

Krietna un rūpīga saimnieka klauzula ir objektīvs rūpības standarts, kas izvirza ļoti augstas prasības. Objektīva vērtēšana nozīmē to, ka tiesa iztēlojas, kā būtu rīkojies krietns un rūpīgs vadītājs, un salīdzina šo rīcību ar pie atbildības sauktā valdes locekļa rīcību. Nav nozīmes tam, vai valdes loceklis nebija pietiekami pieredzējis vai arī saistībā ar uzņēmuma lielumu un/vai sarežģītumu nemaz nevarēja katrai niansei pievērst pietiekamu vērību. Šis objektīvais uzvedības standarts, protams, bieži izvirza neadekvāti augstas prasības, tāpēc atkarībā no situācijas var būt nepieciešams vienoties ar sabiedrību (tās dalībniekiem), ka valdes loceklim ne visos jautājumos ir jāatbild pat par visvieglāko neuzmanību.

Šāda vienošanās ir nepieciešama pat tādā uzņēmumā, kur valdes loceklis vienlaikus ir arī pats īpašnieks, jo, piemēram, maksātnespējas gadījumā kontroli pārņem administrators, kurš valdes locekli no atbildības neatbrīvos. Nedrīkst arī aizmirst, ka administratoram saskaņā ar Maksātnespējas likuma 96.pantu ir plašas iespējas apstrīdēt pēdējo trīs gadu laikā slēgtus darījumus (tai skaitā, dalībnieku lēmumus par valdes locekļu atbrīvošanu no atbildības). Tāpēc, līdzīgi kā Vācijā⁷, arī Latvijā vienīgā iespēja efektīvi ierobežot valdes locekļa atbildību ir ar tādu mehānismu palīdzību, kas paredz atbildības ierobežojumus jau no paša sākuma. Tas ir, samazinot augsto rūpības standartu, tādējādi mainot atbildības iestāšanās priekšnoteikumus un novēršot zaudējumu atlīdzības pienākuma iestāšanos vispār.

C. Atbildības ierobežošana

Vācijā, no kurienes Latvijas Komerclikums lielā mērā ir pārņemts, atbildības ierobežošanas jautājums sabiedrībā ar ierobežotu atbildību (SIA, *GmbH*) ir mazāk problemātisks, jo ir atļauts brīvi paredzēt virkni metodes sākotnējai valdes locekļa atbildības ierobežošanai.⁸ Turpretim Latvijas likumdevējs Vācijas likumu pārņemšanas procesā ir pieļāvis īpatnību,⁹ liedzot iespēju statūtos paredzēt ierobežojumus valdes locekļa atbildībai pret sabiedrību.

Valdes locekļa rūpības pienākuma ierobežošana ar līgumu

Kā pirmais līdzeklis atbildības ierobežošanai varētu būt attiecīga vienošanās starp valdes locekli un sabiedrību. Šādu vienošanos Komerclikums aizliedz statūtos, bet ne līgumā, uz kura pamata valdes loceklis uzņemas strādāt par sabiedrības vadītāju. Šādā līgumā, ciktāl tas nebūtu pretim pavēlošām likuma normām, varētu paredzēt virkni atbildības ierobežojumu, piemēram, (i) nosakot atbildību tikai par rupju neuzmanību, (ii) nosakot konkrētu summu kā atbildības limitu, (iii) nosakot konkrētu termiņu, pēc kura notecējuma prasījumi izbeidzas, vai (iv) atceļot valdes locekļa vairojamības prezumpciju, tas ir, paredzot sabiedrībai pienākumu pierādīt, ka valdes loceklis ir vainīgs zaudējumu izraisīšanā.

⁷ Bayer, Walter, Die Innenhaftung des GmbH-Geschäftsführers de lege lata und de lege ferenda, GmbHR, 2014, 906. lpp.

⁸ Izvērsti: Fleischer in: Holger, Fleischer/Wulf, Goette (Hrsg.), Münchener Kommentar zum GmbH-Gesetz, Bd. 2, München, 2012, 526. un turpm. lpp.

⁹ Nav noslēpums, ka Latvijas Komerclikumā ir pārņemti trīs dažādi Vācijas likumi – Akciju likums (Aktiengesetz), SIA likums (GmbHG) un Vācijas Komerclikums (Handelsgesetzbuch). Visi šie Vācijas likumi Latvijā ir iekļauti vienā likumā – Komerclikumā. Tomēr Vācijā apgrūtināta valdes locekļu atbildības ierobežošana ir paredzēta vienīgi attiecībā uz akciju sabiedrībām saistībā ar vājo mazākumakcionāru aizsardzību (skatīt Ulmer P., Habersack M., Löbbe M. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, 2. Auflage, Bd. 2. Mohr Siebeck, 2014, § 43, 1097. lpp., 124. un turpm. rindkopas.).

“administratoram saskaņā ar Maksātnespējas likuma 96.pantu ir plašas iespējas apstrīdēt pēdējo trīs gadu laikā slēgtus darījumus”

Šāda rakstura atbildības ierobežojumi, piemēram, Vācijā, zināmās robežās ir atzīti ne tikai par atļautiem, bet pat par nepieciešamiem.¹⁰ Pamatoti būtu liegt vienīgi tās atbildības ierobežošanu, kas iestājas par neatļautu rīcību ar pamatkapitālu (piemēram, atbildība par pamatkapitāla neatļautu izmaksu sabiedrības dalībniekiem).

Atbildības ierobežošana ar dalībnieku lēmumu

Valdes loceklis neatbild par negatīvajām sekām, ja rīkojies dalībnieku lēmuma ietvaros un „labā ticībā”.¹¹ Ar „labā ticībā” šeit droši vien būtu jāsaprot darbība, kas nav tīša zaudējumu nodarīšana kreditoriem vai mazākumakcionāriem. Tātad, ja valdes loceklis rīkojas dalībnieku lēmuma ietvaros, tad valdes loceklim nebūtu jāatbild par rupju neuzmanību vai pat ar nolūku izdarītiem zaudējumiem, kamēr netiek neatļautā kārtā aizskarts pamatkapitāls vai mazākumakcionāru intereses. No tā izriet, ka valdes loceklim var būt izdevīgi pirms riskantu lēmumu pieņemšanas palūgt dalībniekiem izlemt, vai attiecīgais pasākums ir veicams.

Tāpat statūtos varētu būt noteikts, ka dalībnieku sapulces kompetencē ietilpst visi tie valdes uzdevumi, kurus likums atļauj noteikt kā dalībnieku sapulces kompetencē ietilpstošus uzdevumus. Vienas personas sabiedrībā, kur valdes loceklis arī ir vienīgais īpašnieks, visi valdes locekļa lēmumi automātiski notiek dalībnieka lēmuma ietvaros. Tā rezultātā sanāk, ka valdes loceklis atbild vienīgi tad, ja ir konstatējams „labas ticības” pārkāpums lēmuma izpildē.

Atbildības ierobežošana ar pienākumu sadali

Darba dalīšana ir ikdiena ikvienā uzņēmumā. Valdes loceklis pats visus uzdevumus nepilda – uzdevumu izpilde tiek deleģēta gan citiem valdes locekļiem, ja tādi ir, gan arī ārpusvaldes sniedzējiem (piemēram, grāmatvežiem). Ļoti bieži valdes locekli no atbildības var paglābt skaidra pienākumu sadale, kuru turklāt ir ieteicams pierādīšanas nolūkos fiksēt rakstiski.

Pienākumu sadales gadījumā valdes loceklim var iestāties atbildība vienīgi par paviršu pārraudzību vai paviršu pakalpojumu sniedzēju izvēli. Tomēr šis atbildības risks ir ievērojami mazāks par vispārējo atbildības risku. Piemēram, ja valdes loceklis rūpīgi izvēlas grāmatvedības pakalpojumu sniedzējus un tos pārrauga (seko līdzi tam, vai grāmatvedība vispār tiek kārtota, bet ne tieši kā), tad vēlāk valdes loceklim nevajadzētu likt atbildēt par trūkumiem grāmatvedībā. Sagaidāms, ka tieši šis pēdējais aspekts būs būtisks arī saistībā ar augstākminētajiem grozījumiem maksātnešpējas un nodokļu regulējumā.

Pierādīšana

Lai arī kādus atbildības ierobežojošus mehānismus izvēlētos, pastiprināta uzmanība ir jāpievērš pierādīšanas jautājumiem. Visa pierādīšanas nasta par pienācīgas rūpības ievērošanu pēc vispārējā principa gulstas uz paša valdes locekļa pleciem, tāpēc sabiedrības un valdes locekļa līgumā ir jāapsver atšķirīgs pierādīšanas pienākuma regulējums. Jebkurā gadījumā ir ieteicams pēc iespējas visu to, kas varētu mazināt valdes locekļa atbildību, fiksēt rakstiski, turklāt viennozīmīgi un skaidri, lai izvairītos no tiesas nevēlamas interpretācijas.

Atbildības ierobežojumu noteikšanas formālās prasības

Nosakot atbildības ierobežojumus starp sabiedrību un valdes locekli ar līgumu, būtu vēlams saņemt visu dalībnieku piekrišanu. Pretējā gadījumā pastāv risks, ka tie dalībnieki, kas balsoja pret, var vērsties pret valdes locekli sabiedrības vārdā.

¹⁰ Jo īpaši skatīt *Bayer, Walter*, Die Innenhaftung des GmbH-Geschäftsführers de lege lata und de lege ferenda, GmbHRR, 2014, 906. lpp., kur likumdevēja iejaukšanās sabiedrības un valdes locekļa tiesībās mazināt valdes locekļu atbildību tiek pat vērtēta kā iespējams pamattiesību aizskārums.

¹¹ LR likums: Komerclikums, 169.panta ceturtā daļa.

“Pienākumu sadales gadījumā valdes loceklim var iestāties atbildība vienīgi par paviršu pārraudzību vai paviršu pakalpojumu sniedzēju izvēli”

Ja atbildību tiek plānots ierobežot tādējādi, ka vispirms tiek nokārtots dalībnieku sapulces lēmums par attiecīgo jautājumu, tad šādam dalībnieku sapulces lēmumam nav piemērojamas ģiņas prasības – pietiek vienkāršs balsu vairākums. Tomēr arī šajā gadījumā būtu ieteicams saņemt visu dalībnieku piekrišanu, jo pretējā gadījumā pastāvētu risks, ka tiesa valdes locekļa rīcību atzītu par pretēju „labai ticībai”, ja tā kaitētu sabiedrības mantai un tāpēc arī netieši dalībniekiem, kas balsoja „pret”.

Secinājumi

Valdes locekļi Latvijā ir pakļauti būtiskam personīgās atbildības riskam (nereti bez atbilstošas atlīdzības). Arī tad, ja valdes loceklis vienlaikus ir arī vienīgais ģiņnieks vai labās attiecībās ar ģiņniekiem, maksātspējas gadījumā ir jāreķinās ar administratoru, kurš sabiedrības vārdā prasīs atbildību par katru centu. Tāpat arī no valsts nodokļu piedzinējiem nav sagaidāma saudzējošāka attieksme. Tāpēc pat vienas personas sabiedrībā ir ieteicams laicīgi gādāt par valdes locekļa atbildības ierobežojumiem. Pat ja šķiet, ka uzņēmumam finansiālas grūtības nav sagaidāmas, jāatceras teiciens par ragavu kalšanu vasarā un ratu taisīšanu ziemā.

Zvērinātu advokātu birojs VILGERTS

Sabiedrību tiesību prakses grupa

Vairis Dmitrijevs
+371 29 258 370
vairis.dmitrijevs@vilgerts.com

Ģirts Strazdiņš
+371 25 543 690
girts.strazdins@vilgerts.com

Gints Vilgerts
+371 29 107 768
gints.vilgerts@vilgerts.com

Kontaktinformācija

Latvija: Elizabetes iela 33, Rīga, LV-1010
Lietuva: Vilniaus g. 31, LT-01402, Vilnius
Igaunija: Regus Tallinn Metro Plaza Viru väljak 2, 10111, Tallinn
Baltkrievija: Timiryazeva st., 72, 6 Floor, Office 4, 220035, Minsk

latvia@vilgerts.com
lithuania@vilgerts.com
estonia@vilgerts.com
belarus@vilgerts.com